

Geachte leden der Staten-Generaal,

Zojuist sprak koning Willem-Alexander in de troonrede terecht over de grote zorgen, woede en onmacht onder de boeren, tuinders en telers in Nederland. Er is sprake van een vertrouwenscrisis, door stikstofproblematiek, kaalslag op het platteland, derogatieverlies, teeltverboden, arbeidsmarktkrapte, enorm hoge energieprijzen. Het is klap op klap die de sector te verwerken krijgt en een lichtpuntje met een wenkend perspectief heeft zich al lang niet getoond. Agrarische ondernemers willen meewerken aan oplossingen voor de vraagstukken waar de sector voor staat, maar het wordt ons zo langzamerhand onmogelijk gemaakt. In gesprekken voelen velen zich daardoor machteloos en radeloos. En of ik nu in het Westland ben of bij een tuinder in Limburg of boer in Twente. Overal in op het platteland kom je de omgekeerde vlaggen en rode zakdoeken tegen – en dat niet alleen op de boerderijen. Dit toont aan dat er diepere, fundamentele kloof is ontstaan.

Deze scheidslijn in de samenleving is de kern van de huidige vertrouwenscrisis. Een revolte van het platteland. Tussen stad en dorp. Tussen overheid en sector. En tussen politiek en het boerenerf. Elke boer die een zin leest als: 'binnen de gebiedsgerichte aanpak is er niet voor alle agrariërs toekomst', die vreest dat dit over zijn of haar bedrijf gaat. We zijn als sector onthutst door wat er voor de agrarische sector top-down wordt bepaald. Zonder daarbij onze boeren mee te nemen, laat staan het voortouw in het perspectief te geven: dus bottom-up. De perspectiefbrief van voor de zomer was een dikke onvoldoende. We kennen de oneliners 'meer verdienen met minder vee', maar meer dan dat is het niet. Ondanks alle beloftes over toekomstperspectief is nu nog compleet onduidelijk wat de economische, sociale en culturele impact wordt van dit stikstofbeleid. Daarnaast zien we nu ook al dat kassen leegstaan en bedrijven omvallen door de energieproblematiek. En wie de maatschappelijk gewenste omslag maakt naar biologische landbouw, moet maar zien of de consument het product afneemt. Er komt nu veel op de agrarische ondernemer af, maar concrete cijfers van het te verwachten inkomensverlies en wat de overheid daar tegenover zet als meerjarig verdienperspectief is pas wat de ondernemer duidelijkheid geeft. Pas dan kunnen we spreken van echt landbouwperspectief.

De agrarische sector moet, kan en wil bijdragen aan de transitie voor de grote maatschappelijke uitdagingen zoals natuurherstel, klimaatverandering en waterkwaliteit. Al was het alleen al door het eigenbelang dat de boer en tuinder hierin heeft. Waar we grote moeite mee hebben is dat de ingezette koers zich nu nog bijna uitsluitend richt op de ecologische doelen. Alsof er geen andere maatschappelijke doelen zijn, zoals betaalbaar en gezond voedsel, economische bedrijvigheid, en druk op de voorzieningen en leefbaarheid van het platteland. Dat is de reden dat u de rode boerenzakdoeken ook in de dorpen ziet hangen. U als Kamerlid maakt uiteindelijk de belangenafweging tussen deze doelen en de dilemma's waar we voor staan. Wij waarschuwen daarin enkel op de te eenzijdige focus.

Voor die belangenafweging zijn dialoog en een goed gesprek cruciaal. Deze zomer voerden we enkele stevige gesprekken met het kabinet. Gesprekken over de emoties, frustraties, maar ook vol op de inhoud. Met deze brief nodig ik ook u uit om met ons het gesprek aan te gaan. Want de kloof die ik zie ontstaan kunnen we overbruggen. Zeker als die wil er is. Dat vergt wel dat er echt geluisterd wordt, in plaats van enkel het aanhoren van onze zorgen. De opgaven waar onze samenleving voor staat zien we vaak terug op het boerenerf. Daarom praten wij er graag verder over, samen met u op een bedrijf van één van onze boeren, tuinders en telers.

Hoogachtend,

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Sjaak van der Tak'.

Sjaak van der Tak
Voorzitter LTO Nederland

Bijlage – Opgaven en oplossingen

De land- en tuinbouw in Nederland heeft met het oog op deze mondiale, nationale en regionale ontwikkelingen wat te bieden! Een vitaal en leefbaar platteland in een steeds verder verstedelijkte omgeving. Een robuuste economische sector, bovendien een van de laatste sterke 'maaksectoren' in Nederland. Een groot strategisch belang met het oog op voedselzekerheid gecombineerd met het aanjagen van kennis en innovatie op het gebied van land- en tuinbouw. Onder aan de streep blijft eten de allereerste levensbehoefte. Dat alles combineren we met het zijn van beheerders van natuur en landschap.

1.) Goed eten

Verdienvermogen De kostprijsstijgingen van onder andere veevoer, kunstmest en energie komen bijna volledig op het bord van Nederlandse boeren en tuinders terecht. Daarnaast drukken ook stijgende kosten vanuit maatschappelijke wensen op het inkomen van de boer. Het inkomen kan alleen op peil blijven als óf de markt meer gaat betalen voor de extra inspanningen óf dat de maatschappij meer gaat betalen voor maatschappelijke diensten. Onze boeren en tuinders hebben grote verwachtingen van de 'niet-vrijblijvende bijdragen, die het kabinet van de toeleveranciers, verwerkende industrie en supermarkten verwacht. De vraag is daarmee vooral waar dit voornemen omgezet wordt in concrete plannen. Met het initiatief 'Waardecreatie in ketens' lopen inmiddels trajecten tussen LTO Nederland, verwerkers en supermarkten om te komen tot eerlijke en betere prijsvorming. Gezien de grote ambities van het kabinet hierop wordt steun gevraagd voor deze private initiatieven.

- LTO Nederland vraagt om politieke steun en een gezamenlijk financiële verantwoordelijkheid bij het uitwerken van initiatieven als 'Waardecreatie in ketens'.

Energieproblematiek Door de aanhoudend hoge energieprijzen dreigt een groot aantal land- en tuinbouwbedrijven op korte termijn in grote continuïteitsproblemen te komen. Ook zetten de hoge energieprijzen de land- en tuinbouwproductie op het spel. Deze hoge kosten zijn, in tegenstelling tot veel andere sectoren, niet door te berekenen in de verkoopprijzen, omdat deze op een Europese of wereldmarkt worden bepaald. Vele telers maken inmiddels de ingrijpende keuze om tijdelijk te stoppen met het telen van hun gewassen. De consument zal voor het schap geconfronteerd worden met duurdere producten die niet van Nederlandse bodem komt, maar geïmporteerd van elders.

- Glastuinbouw Nederland en LTO Nederland willen versneld het aardgasverbruik en CO₂-emissies reduceren. Om dit doel samen met het Rijk op korte termijn te behalen is uitbreiding van de regeling Borgstellingskrediet voor de Landbouw nodig.

Biologisch eten Biologische boeren hebben de omschakeling gemaakt naar een maatschappelijk gewenste manier van werken, maar worden geconfronteerd met tegenvallende opbrengsten. De vraag naar biologische producten groeit, maar loopt nog flink achter op het grotere aantal boeren en tuinders dat wil omschakelen naar een biologische productiewijze. Vanwege deze mismatch werkt het Ministerie al enige tijd aan een Actieplan Biologisch om de marktvraag te stimuleren en boeren zo de kans te geven om te schakelen, maar de middelen daarvoor ontbreken. Wat heb je aan een plan zonder financiering?

- LTO roept de Tweede Kamer op om jaarlijks € 35 miljoen financiering toe te kennen voor het Actieplan Biologisch, met een totaal van €280 miljoen tot 2030.

2.) Mooi groen

Stikstof Over de stikstofaanpak hebben we reed veel informatie met u gedeeld. Gezien de insteek van deze brief willen we vooral voorkomen dat er een eenzijdige focus komt op enkel de stikstofdoelen. De transitie is omvangrijker dan alleen stikstof. Ook de impact voor de waterkwaliteit en het klimaat moeten in beeld worden gebracht.

- Daarvoor is het cruciaal dat het kabinet een impactanalyse opstelt met economische, sociale en culturele gevolgen voor de primaire sector, keten en het platteland om kaalslag te voorkomen.

Klimaat Agrarische ondernemers krijgen de eerste en grootste klappen van klimaatverandering. LTO Nederland ondersteunt daarom de ambities om klimaatverandering tegen te gaan. De agrarische sector is bij uitstek de sector die doelen op een natuurlijke manier kan behalen – door vastleggen, opwekken, en uitstoot te verminderen. De agrarische sector speelt nu al een belangrijke rol bij het behalen van klimaatdoelen. Zo wordt een groot deel van alle duurzame energie in Nederland opgewekt op het boerenerf. Door de efficiënte voedselproductie heeft de Nederlandse land- en tuinbouw sinds 1990 een 20% lagere klimaatemissie en gaat hiermee door. Tegelijk leidt het produceren van voedsel en sierteeltproducten altijd tot emissies. Dat is inherent aan werken op het land, met dieren en gewassen. Voor de klimaatambities is een groot fonds opgezet, maar ontbreekt specifiek klimaatbudget voor de agrarische sector.

→ LTO verzoekt om €5 mld. van het Klimaatfonds te bestemmen voor landbouwmaatregelen.

Groene diensten Steeds meer boeren dragen bij aan herstel en bescherming van biodiversiteit, landschapsbeheer en andere beheerdiensten op onder andere het vlak van water en bodem. Denk echter ook nadrukkelijk aan behoud en versterking van het cultuurlandschap, dat immers is gevormd door de land- en tuinbouw. Voor deze groene diensten voor de samenleving verwachten ondernemers langjarige (minimaal 10 jaar) en reële contracten.

→ LTO vraagt om €4 mld. binnen het stikstofonds beschikbaar te stellen voor het versterken van natuurinclusieve landbouw en agrarisch natuur- en landschapsbeheer.

3.) Ondernemerschap

Arbeidsmarkt De afhankelijkheid van arbeid is in diverse sectoren binnen de land- en vooral tuinbouw het grootste thema voor de komende jaren. Gezien de krappe arbeidsmarkt vroeg LTO Nederland aan het begin van dit jaar de sector de mogelijkheid om arbeidsmigranten van buiten de EU voor een duur van maximaal 9 maanden specifiek voor seizoenarbeid toe te staan. Door de oorlog in Oekraïne is de arbeidsmarktkrapte tijdelijk geëdigd voor de land- en tuinbouw. We hopen allen dat deze oorlog snel voorbij is en benadrukken dat dit geen structurele oplossing is. De land- en tuinbouw is er van overtuigd dat werknemers van buiten de EU nodig zullen zijn.

→ LTO Nederland vraagt om arbeidsmarktarrangementen; een compleet pakket aan betaling, gezond en veilig werken, ontwikkeling van de werknemer gericht op zijn toekomst en natuurlijk huisvesting.

Behoud fiscale middelingsregeling voor land- en tuinbouw Het kabinet is voornemens om per 2023 de middelingsregeling af te schaffen. Deze regeling maakt het mogelijk om grote inkomensschommelingen in de belastingaangifte (IB) te middelen en daarmee te betalen belasting te besparen. Afschaffing van deze regeling betekent voor boeren en tuinders een extra kostenpost van totaal € 7 miljoen. Dit is omgerekend enkele duizenden euro's per bedrijf dat gebruik kan maken van deze regeling. Door de natuurlijke en klimatologische omstandigheden zijn inkomens in de land- en tuinbouw jaar op jaar zeer volatiel.

→ Om deze reden pleit LTO Nederland ervoor om voor de land- en tuinbouw deze middelingsregeling te behouden.

Multifunctionele landbouw (MFL) Veel boeren zoeken naar aanvullende inkomsten voor een toekomstbestendig verdienmodel. Bovendien is er ook veel vraag vanuit de maatschappij naar boeren die hun agrarische productie combineren met zorglandbouw, boerderijeducatie, kinderopvang, boerderijverkoop en/ of plattelandstoerisme (dag- en verblijfsrecreatie). Momenteel is 1/3^e van de boeren en tuinders actief in de MFL en naar verwachting zal dit groeien naar de helft van de ondernemers die in meerdere of mindere mate aan MFL doen. In de aanstaande landbouwtransitie zit hier veel potentie voor boeren en tuinders, maar die lopen nog tegen veel praktische knelpunten aan. Om die te overkomen is hernieuwde ambtelijke ondersteuning en inzet vereist.

→ Voor deze veelbelovende transitieroute voor agrarisch ondernemers is het nodig jaarlijks €4,5 miljoen vrij te maken in de LNV begroting.